

Rockenbauer Antal

Népakarat és pártakarat konfliktusa a népszavazásnál

Elvben a népszavazás a legdemokratikusabb érdekérvényesítési forma, Magyarországon mégis szinte esélytelen érvényesíteni az országos ügydöntő népszavazást a mai szabályozás mellett. Ennek oka, hogy amikor konfliktus alakul ki a pártérdek és a közérdek között, akkor a kellő propagandagépezettel rendelkező pártok elérhetik, hogy ne legyen érvényes a szavazás. Jelenleg szabályok szerint ugyanis **többet ér a le nem adott szavazat, mint az egyértelmű állásfoglalás.**

A népszavazás érvényességi küszöbét a törvényhozás többször változtatta. Először nem volt érvényességi korlát, aztán bevezették az 50%-os küszöböt, amit később 25%-ra csökkentettek, de aztán az Alaptörvény 8. cikkelye visszaállította az 50 %-ot. Érvényességi küszöb felállítását ügydöntő népszavazáskor mindenképp indokolt, mert ez megakadályozza, hogy egy jól szervezett kisebbség akarata az egész társadalomra rákényszerítse. A szavazásra jogosult lakosság 50 százalékának tehát érvényesen szavazni kell, és ezen belül az egyirányú igen, vagy nem szavazatoknak el kell érni az ötvenszázalékot. Együttesen ez azt jelenti, hogy akkor lesz a parlament számára kötelező a referendum eredménye, ha szavazásra jogosultak számának legalább 25 százaléka egyetértően ad le érvényes szavazatot. Ennek a 25%-os egyértelmű és kifejezett akaratnyilvánításnak megkövetelése ésszerű mértékben állapítja meg a szükséges társadalmi súlyt, emiatt nem is kifogásolható. Lehetőség van viszont arra, hogy hiába hoz a szavazásra jogosult népesség több mint 25%-a egyirányú döntést, ezt a kisebbség az ellenérdekelt pártok segítségével érvénytelené teheti. Ennek módja, hogy arra biztatják a szavazókat, hogy ne adjanak le érvényes szavazatot. Ha nincs esély a többség megszerzésére, a kisebbség inkább nem szavaz, mert a különböző okokból távolmaradókkal együtt már kevés lesz a leadott szavazatok száma. Ez természetesen mélységesen antidemokratikus gyakorlat, ami felveti a jelenlegi szabályok megváltoztatásának szükségességét.

Hogyan lehet elérni, hogy ne lehessen a szavazástól való távolmaradással megakadályozni a többségi akarat érvényesítését? Nagyon egyszerűen: **figyelembe kell venni, hogy milyen fokú az egyetértés a leadott szavazatok között!** Ha a részvételi arány eléri az 50%-ot, akkor nincs mit változtatni, de mi van, ha a részvétel valamivel 50% alatt marad? Ekkor jöhet a kiegészítő szabály, ami bevezeti a **korrigált részvételi arányt**: adjuk hozzá az egyirányú szavazatok számához a le nem adott és érvénytelen szavazatok összegének egyharmadát! Vagyis a jelenlegi választási szabály csak annyiban változna, hogy kapna egy kiegészítést. Ha a korrigált részvételi arány eléri a szavazásra jogosultak 50%-át, akkor már érvényes lenne a népszavazás!

Miért pont a távolmaradók számának harmadát kellene hozzáadni a korrekcióhoz? Egyrészt mindenképp indokolt azt feltételezni, hogy a távolmaradók legalább harmada is egyetért a többségi döntéssel, de van egy további ok is. Ezt megvilágítja, ha nézzük azt az esetet, amikor a szavazók 25 %-a kivétel nélkül azonos döntést hoz, vagyis 100%-os az egyetértés az érvényes szavazatok között, de 75% nem szavaz. Ekkor a javasolt korrekció szerint a $25 + 75/3 = 50\%$ már épp elérné az érvényességi küszöböt! Természetesen ilyenkor elegendő egyetlen ellenszavazat és az érvényesség már elmarad. Vagyis az ellenszavazat leadása lenne a pártok érdeke, és nem a választástól való részvétel elutasítása, ekkor már az igenek és nemek aránya döntene és nem pedig a távolmaradás! A távolmaradók beszámításánál viszont nem célszerű egyharmadnál többet figyelembe venni, mert ekkor előfordulhatna, hogy a 25%-nál kevesebben is kötelező döntést hozhatnának az egész társadalom számára.

Szemléltessük egy-két példával a korrigált részvételi arány szerepét! Ha mondjuk a szavazatok 90%-a egyirányú és 33,33%-os a részvétel, akkor a jelenlegi törvény szerint a népszavazás érvénytelen, de a korrigált részvételiarány $0,333 \times 0,9 + 66,66/3 = 52\%$ lenne, azaz érvényes lenne a népszavazás. Vegyük azt az esetet, amikor 66,66% az egyirányú szavazat, vagyis a leadott szavazatokon belül épp a minősített többség határán vagyunk, akkor még 49%-os részvétel esetén sem lehetne érvényes a szavazás, hiába használnánk a korrigált részvételi arányt. Ez kiemelt jeltőséget adna a 2/3-os minősített többségnek, ha ezt sikerül meghaladni, akkor már valamennyivel 50% alatti részvétel is elegendő lehetne az érvényességhez.

Fussunk végig a korábbi időszak népszavazásainak történetén, hogy lássuk a javasolt kiegészítés következményeit! 1997. november 16.-n a NATO belépésről, és 2003. április 12.-én, az EU csatlakozásról kellett dönteni. Mindkettő érvénytelen lett volna a korábbi szabályozás szerint, de 1997-ben, három és fél hónappal a referendum előtt, a parlament levitte az érvényességi küszöböt 25%-ra, így aztán mindkét referendum érvényes lett. Érdemes a számokat konkrétan felidézni. A NATO csatlakozás mellett 85% volt a leadott igen szavazat, viszont a részvétel épp elmaradt az 50%-tól, mégpedig 49%-ot tett ki. Hasonlóan jelentős volt az EU csatlakozás támogatása (83,76%), de a részvétel csak 45,63%-os aránya ekkor sem érte el a jelenlegi érvényességi küszöböt. Viszont, ha az általam javasolt korrigált részvételi arány adná meg az érvényességet, ez a NATO szavazásnál 59%, az EU szavazásnál pedig 56% lett volna, vagyis teljesülne az érvényességi feltétel. Ez már önmagában is indokolja a kiegészítés jó irányát.

Érdekes módon a NATO és EU csatlakozás után sor került az érvényességi küszöb 50%-ra való visszaállítására, ami már a 2004. december 5-én tartott üggyöntő népszavazásra is vonatkozott. Ennek az volt a főkérdése, hogy a Magyarország területén kívül élő magyarok kaphassanak magyar állampolgárságot, un. „Magyar igazolványt”. Ekkor egyes pártok nyílt ellenpropagandát folytattak annak érdekében, hogy ne legyen érvényes a népszavazás. Ez be is következett, mert a részvétel csak 37,49% volt, ami ugyan nagyobb volt a korábbi 25%-os küszöbnél, de már nem érte el az 50%-ot. A támogató szavazatok kismértékű, 51,57%-os többletet értek el, ami összességében 19,33% egyirányú szavazatnak felel meg, amihez hiába adnánk hozzá a le nem adott szavazatok harmadát, az így kapott korrigált részvétel épp csak meghaladná a 40%-ot, vagyis messze lenne az 50%-tól, és a népszavazás továbbra is érvénytelen maradna. Ez is azt mutatja, hogy **csak határozott mértékű társadalmi egyetértés** esetén lehetne érvényesíteni a többség akaratát. Valójában a javasolt módosítás középutat jelent az 50 és 25%-os küszöbértékek között.

2016. október 2.-án került sor a népszavazásra a kötelező migráns betelepítéssel szemben. Ekkor a kormányzati szándék világosan egybeesett a népakarattal, amit a 98%-os nem szavazat mutatott, de sikeres volt az ellenzéki propaganda is, ami a választásról való távolmaradásra buzdított. Ez vezetett a 43,35%-os alacsony részvételre, vagyis a népszavazás nem lett érvényes. Ebben szerepet játszott, hogy a 2011-ben elfogadott Alaptörvény a korábbival egyezően 50%+1 főben állapította meg az érvényességi küszöböt. Az itt javasolt korrigált érvényességi küszöb viszont 61% lenne, vagyis ez alapján bőven érvényes lehetett volna a népszavazás.

Az eddigi utolsó népszavazásra 2022. április 3.-n került sor a pedofil-és gyermekvédelmi törvény négy kérdésében. Ennek sajátossága volt, hogy együtt rendezték az országos választással. Annak ellenére, hogy a választási részvétel lényegesen 50% felett volt, a népszavazási íveket csupán 47% töltötte ki, ami érvénytelenné tette a 93-95% közötti „nem” szavazatot. Az itt javasolt korrekcióval 61%-ot kapunk, tehát jócskán érvényes lehetett volna ez a népszavazás is.

Összefoglalva a javaslat lényegét:

1. Ha az érvényesen leadott szavazatok száma meghaladja a szavazásra jogosultak számának felét, akkor a jelenlegi szabályok szerint kell megállapítani az érvényességet.
2. Ha a leadott szavazatok száma nem éri el a szavazásra jogosultak számának felét, akkor életbe lépne a **korrigált érvényességi küszöb**, amelyet az egyirányú érvényes szavazatok és a le nem adott, illetve érvénytelen szavazatok számának harmada együtt adna meg.
3. Ha a korrigált szavazati szám meghaladja a szavazásra jogosultak számának 50%-át, akkor érvényes lenne a referendum.

Az új szabály mikor könnyítené meg az érvényesség elérését?

- Ha az egyirányú érvényes szavazatok száma meghaladja a minősített 2/3-os többséget,
- Ha a leadott érvényes szavazatok száma meghaladja a szavazásra jogosultak számának 25 %-át.

Az utóbbi követelmény megfelel a NATO és az EU csatlakozás kérdésében tartott referendum idején érvényes előírással, viszont ez még nem biztosítaná automatikusan az érvényességet, mert szükség van az egyirányú szavazatok minősített többségére is.

Bp, 2024. március